

หมุดยึดเด็กไกลบ้าน: บทบาทของเครือข่ายทางสังคมที่มีต่อการดำรงชีพของแรงงานนักเรียนไทยในออสเตรเลีย

The connecting pin of the “Thai-Aus” group: The roles of a social network in the livelihoods of Thai student migrant laborers in Australia

ธนพฤษ์ ชามะรัตน์¹

Thanapauge Chamaratana

Abstract

International migration has become a critical issue in the modern era. Studies of migration have been conducted in various academic fields, and various research methodologies have been employed. This qualitative study explores the roles of a social network which affects livelihoods of a migrant group specifically “the Thai-Aus migrant laborers”, Thai students who have studied and worked in Australia. In-depth interviews were used to collect primary data from eighteen Thai student migrant laborers who have worked in Sydney, Australia. Key informants were selected using snowball sampling, and the ATLAS.ti computer program was used in data analysis. The results revealed that

---

¹ดร. สาขาวิชาพัฒนาศักยภาพ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Ph.D., Department of Social Development, the Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University

the social network of the Thai-Aus migrant laborers was constructed with personal relationships and collective experiences. The social network played a significant role in three aspects as follows. 1) Living adjustment: accommodation, food, language, and culture shock; 2) Employment: sources of job information, paths to employment, sources of advice about jobs, and work team; and 3) Advice on education: Australian education system, tutorial for examinations, educational problems and solutions.

Keywords: Thai student migrant laborers, social network, livelihood, Thai Laborers abroad

บทคัดย่อ

การย้ายถิ่นข้ามชาตินับเป็นหนึ่งในประเด็นศึกษาสำคัญแห่งยุคสมัย ปรากฏการณ์นี้ทำให้เกิดการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของการศึกษาเรื่องการย้ายถิ่น ในหลากหลายประเด็น หลากหลายวิธีวิทยา และหลากหลายสาขาวิชา เช่นเดียวกับการศึกษาเชิงคุณภาพในครั้งนี้ นักวิจัยได้ขยายมุมมองของการศึกษาไปยังบทบาทของเครือข่ายทางสังคมที่มีใช้เป็นเพียงช่องทางในการย้ายถิ่นของผู้คนเท่านั้น แต่ยังมีบทบาทสำคัญต่อการดำรงชีวิตของกลุ่มแรงงานย้ายถิ่นที่มีลักษณะเฉพาะ ในนาม “แรงงานไทย-ออส” ผู้ซึ่งเป็นนักเรียนไทยที่เล่าเรียนและทำงานในออสเตรเลีย โดยบทความนี้ผู้วิจัยมุ่งนำเสนอบทบาทของเครือข่ายทางสังคมที่มีต่อการดำรงชีพของแรงงานนักเรียนไทยในออสเตรเลียเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นแรงงานนักเรียนไทยในออสเตรเลีย หรือแรงงานไทย-ออส จำนวน 18 คน ซึ่งทำงานในนครซิดนีย์ ประเทศออสเตรเลีย คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้วยวิธีบอกต่อ วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีวิเคราะห์เนื้อหาโดยใช้โปรแกรม ATLAS.ti ผลการศึกษา

ชี้ว่า เครือข่ายทางสังคมของแรงงานไทย-ออส ซึ่งเป็นเครือข่ายทางสังคมที่ประกอบสร้างจากความสัมพันธ์ส่วนตัวและการมีประสบการณ์ร่วมมีบทบาทสำคัญต่อการดำรงชีพของแรงงานไทย-ออส ใน 3 ด้าน ประกอบด้วย 1) บทบาทที่มีต่อการปรับตัวในการใช้ชีวิตประจำวัน ได้แก่ การหาที่พัก อาหารการกิน การปรับตัวด้านภาษา และการจัดการความรู้สึกจากการตื่นตระหนกทางวัฒนธรรม 2) บทบาทการช่วยเหลือด้านการทำงาน ได้แก่ การให้ข้อมูลแหล่งงาน การนำพาไปสู่การทำงาน การให้คำปรึกษาเรื่องการทำงาน และการร่วมทีมทำงาน และ 3) บทบาทในการให้คำปรึกษาด้านการเรียนรู้ ได้แก่ การให้คำแนะนำถึงกระบวนการเรียนตามระบบของประเทศออสเตรเลีย การติวข้อสอบ และการช่วยแก้ไขปัญหารื่องการเรียน

คำสำคัญ: แรงงานนักเรียนไทย เครือข่ายทางสังคม การดำรงชีพ แรงงานไทยในต่างประเทศ

บทนำ

แม้การย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศของแรงงานไทยจะเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยมานานมากกว่าสามทศวรรษแล้ว แต่ปรากฏการณ์ดังกล่าวก็ยังคงเกิดขึ้นอยู่อย่างต่อเนื่องในปัจจุบัน สะท้อนจากจำนวนคนหางานที่ขึ้นทะเบียนขออนุญาตไปทำงานต่างประเทศ ตามระบบของกระทรวงแรงงาน ตลอดจนจำนวนแรงงานที่ย้ายถิ่นไปทำงานในต่างประเทศที่มีจำนวนหลายแสนคนในแต่ละปี (Chamaratana et al., 2010; Ayuwat & Chamaratana, 2013) โดยมีแบบแผนการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศของแรงงานไทยที่ถูกต้องตามกฎหมาย 5 รูปแบบ ได้แก่ บริษัทจัดหางานเป็นผู้จัดส่ง กรมการจัดหางานเป็นผู้จัดส่ง คนหางานติดต่อไปทำงานต่างประเทศด้วยตนเอง นายจ้างในประเทศไทยพาลูกจ้างของตนไปทำงาน และนายจ้างในประเทศไทยพาลูกจ้างของตนไปฝึกงาน (Chamaratana, 2016, p. 269; Thailand Overseas Employment Administration, 2017)

อย่างไรก็ตาม กระบวนการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศของแรงงานไทยในปัจจุบัน ได้เกิดนวัตกรรมการย้ายถิ่นแบบแฝงในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งการสมรสกับชาวต่างชาติเพื่ออาศัยสิทธิการย้ายถิ่นตามคู่สมรส การย้ายถิ่นไปทำงานในลักษณะของ Work and Travel ของนักเรียนนักศึกษาชาวไทยรวมถึงการพัฒนาแบบดั้งเดิมของการย้ายถิ่นของแรงงานไทย อาทิ การทำงานนอกเวลาของนักศึกษาไทยที่ไปศึกษาเล่าเรียนในต่างประเทศ ซึ่งประเด็นสุดท้ายนี้ กลับกลายมาเป็นช่องว่างให้เกิดธุรกิจนำพาแรงงานที่เป็นชนชั้นกลางมีการศึกษา รวมถึงแรงงานใหม่ที่มีแรงปรารถนาที่จะไปค้นหาประสบการณ์ใหม่ๆ ในต่างประเทศ ให้เข้าไปทำงานใช้แรงงานในประเทศที่มีความเจริญและเป็นแหล่งศึกษาเล่าเรียนระดับสูง ผ่านการเป็นนักเรียนนักศึกษาในสถาบันการศึกษา และใช้สิทธิทำงานนอกเวลา ก่อนจะกลืนกลายไปเป็นแรงงานที่ทำงานเต็มเวลาในที่สุด (Chamaratana, 2016, p. 270)

ในกรณีดังกล่าว เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในกรณีของนักเรียนไทยในเครือรัฐออสเตรเลีย (commonwealth of Australia) ซึ่งต่อไปในรายงานวิจัยนี้จะขอเรียกว่า ประเทศออสเตรเลีย จนเป็นที่มาของคำว่า แรงงานไทย-ออส (Thai-AusLabourers) หมายถึงแรงงานนักเรียนไทยในออสเตรเลีย ที่ใช้ช่องทางการเข้าสู่ประเทศออสเตรเลีย ผ่านกระบวนการจัดหาสถานที่เรียน แล้วใช้สิทธิทำงานนอกเวลาของนักเรียนทำงานในระดับล่าง เช่น พนักงานทำความสะอาด พนักงานบริการส่วนหลัง (เด็กล้างจานและทำความสะอาดครัว) และมีหลายรายที่เลือกที่จะเลิกเรียนแล้วหันมาทำงานเต็มตัวเพื่อเก็บเงินและส่งกลับมาชำระหนี้ค่าบริการแก่บริษัทจัดหาที่เรียนที่นำไป ซึ่งแน่นอนว่ากรณีเช่นนี้ ถือเป็นการทำงานที่เสี่ยงต่อการกระทำผิดกฎหมาย อีกทั้งยังขาดสวัสดิการและการคุ้มครองแรงงานที่ถูกต้อง และอาจนำไปถึงปัญหาที่จะเกิดแก่ตัวแรงงานนักเรียนไทยเอง อีกทั้งขอขยายการคุ้มครองแรงงานไทยที่ไปทำงานต่างประเทศของกระทรวงแรงงาน ก็ได้ครอบคลุมมาถึงกรณีนี้ เนื่องจากสถานะ

ในการเดินทางไปต่างประเทศของบุคคลเหล่านี้ทำให้ “แรงงาน” แต่เป็น “นักเรียน” นั่นเอง (Chamaratana, 2016, p. 270; Thailand Overseas Employment Administration, 2017)

จากข้อจำกัดดังกล่าว ทำให้กลุ่มแรงงานนักเรียนไทยในออสเตรเลีย หรือ แรงงานไทย-ออส ต้องพัฒนากลยุทธ์ในการเอาตัวรอดจากปัญหาที่ประสบในต่างแดน โดยใช้ประโยชน์จากเครือข่ายทางสังคม (social network) ระหว่างกลุ่มเพื่อนที่ถักทอความสัมพันธ์ผ่านช่องทางต่าง ๆ โดยเฉพาะช่องการสื่อสารผ่านเครือข่ายสังคม (social media) และพื้นที่เสมือนจริง (cyber space) สำหรับร้องขอความช่วยเหลือและให้การอุปถัมภ์ค้ำชูกัน (Chanarnupap, 2013, p. 519) จึงเป็นที่มาของการต้องการที่จะพิสูจน์ว่าเครือข่ายทางสังคมดังกล่าว จะมีบทบาทที่จะช่วยเหลือแรงงานไทย-ออส ได้จริงหรือไม่ และเพื่อเป็นการตอบคำถามการวิจัยที่ตั้งไว้ว่า “ทำไมแรงงานนักเรียนไทยในออสเตรเลียจึงดำรงชีพในต่างประเทศได้” เพราะหากเราสามารถทำความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของเครือข่ายทางสังคม (social network) ของแรงงานเหล่านี้ได้

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย เรื่อง “เครือข่ายไทย-ออส: เครือข่ายทางสังคมของแรงงานนักเรียนไทยในออสเตรเลีย” ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาเครือข่ายทางสังคมของแรงงานนักเรียนไทยในออสเตรเลีย หรือแรงงานไทย-ออส แต่ในบทความนี้จะมุ่งขยายความเข้าใจในเรื่องบทบาทของเครือข่ายทางสังคมที่มีต่อการดำรงชีพของแรงงานนักเรียนไทยในออสเตรเลีย โดยอธิบายบทบาทความสัมพันธ์ของสมาชิกในเครือข่ายทางสังคมและการใช้ประโยชน์จากเครือข่ายทางสังคมในการดำรงชีพในประเทศออสเตรเลียเพื่อเป็นข้อมูลให้แรงงานนักเรียนไทยที่ทำงานในออสเตรเลียใช้เป็นแนวทางในการดำรงชีพอยู่ในสังคมของประเทศออสเตรเลียได้อย่างมีคุณภาพชีวิตที่ดีต่อไป

สาระสำคัญของแนวคิดเครือข่ายทางสังคม (social network)

เมื่อพิจารณาถึงญาณวิทยาที่จะใช้ในการทำความเข้าใจเครือข่ายทางสังคมของแรงงานนักเรียนไทยในออสเตรเลีย เพื่อจะนำไปสู่การทำความเข้าใจในบทบาทของเครือข่ายทางสังคมดังกล่าวในการดำรงชีพ จำเป็นที่ต้องใช้แนวคิดที่เหมาะสมในการพิจารณา นั่นคือ แนวคิดเครือข่ายทางสังคม ซึ่งมีฐานคิดว่าในสังคมประกอบไปด้วยบุคคลหรือตัวแสดง (actor) ที่มีความสัมพันธ์กันตามบทบาทหรือหน้าที่ที่แต่ละคนหรือคู่ความสัมพันธ์มีอยู่ ซึ่งแต่ละคนมีหลายบทบาทที่จะต้องสวมในชีวิตประจำวัน ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในเครือข่ายสังคม บางครั้งอาจเป็นไปตามทฤษฎีของการแลกเปลี่ยน เพราะบุคคลไม่เพียงแต่ทำตามบทบาทหน้าที่ที่คาดหวังในสังคม หรือตามบรรทัดฐานที่ได้รับการถ่ายทอดมาเท่านั้น แต่ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลยังขึ้นอยู่กับพื้นฐานของการรับรู้และการตัดสินใจในการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันระหว่างคู่ความสัมพันธ์ (Boissevain, 1974; Ritzer, 1992; Wasserman & Faust, 1999; Kilduff & Tsai, 2003)

แนวคิดในเรื่องเครือข่ายทางสังคมเน้นการดำรงอยู่ของสายใยความสัมพันธ์ทางสังคม (social relation web) ระหว่างบุคคล ที่มีการขยายครอบคลุมไปทั่วทั้งสังคม แต่การวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมในทางสังคมวิทยาจะเน้นที่ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคลที่อยู่ในเครือข่ายสังคมว่า จะส่งผลต่อพฤติกรรมซึ่งกันและกันอย่างไร ซึ่งต้องอาศัยปัจจัยเรื่องรูปแบบและลักษณะของเครือข่ายสังคมมาอธิบายพฤติกรรมของบุคคลด้วย

ในเรื่องนี้ Wasserman and Faust (1999) ได้พัฒนากรอบในการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมใน 4 ประเด็น (Ritzer, 1992; Wasserman & Faust, 1999; Chamaratana, 2016, p. 271) ได้แก่ บทบาทของสมาชิกในเครือข่ายทางสังคม (role of social network member) เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดรูปแบบความสัมพันธ์อันหลากหลาย พื้นฐานความสัมพันธ์ภายในเครือข่าย ซึ่งมักอิงแอบอยู่กับทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (exchange theory) โดยเชื่อว่าความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคลใน

เครือข่ายทางสังคมมักตั้งบนพื้นฐานของการแลกเปลี่ยนเชิงผลประโยชน์ (benefit exchange or transactional contact) ทิศทางการไหลของความสัมพันธ์ (directional flow) ที่เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะที่เท่าเทียมกันและไม่เท่าเทียมกัน ตลอดจนความถี่และช่วงเวลาของความสัมพันธ์ (frequency and duration of relationship) ที่เป็นปัจจัยที่นำไปสู่คุณภาพของความสัมพันธ์ โดยเฉพาะ ความผูกพันและความมีอิทธิพลต่อกันและกันในด้านพฤติกรรม

อย่างไรก็ตาม บทความนี้มุ่งที่จะอธิบายบทบาทภายหลังจากการสร้างเครือข่ายทางสังคมที่เกิดจากความสัมพันธ์ส่วนบุคคลและประสบการณ์ร่วม ซึ่งอาจดูว่าไม่เป็นไปตามทฤษฎีแลกเปลี่ยน ที่เชื่อว่าบุคคลไม่เพียงแต่ทำตามบทบาทหน้าที่ตามบรรทัดฐานทางสังคมที่ได้รับการถ่ายทอดมาเท่านั้น แต่บนความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลยังขึ้นอยู่กับพื้นฐานของการรับรู้และการตัดสินใจในการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันระหว่างคู่ความสัมพันธ์ (Boissevain, 1974; Ritzer, 1992; Wasserman & Faust, 1999; Kilduff & Tsai, 2003) ที่ไม่จำเป็นต้องแลกเปลี่ยนด้วยผลประโยชน์แต่เพียงอย่างเดียว แต่การแลกเปลี่ยนอาจเกิดจาก “การใช้ใจแลกใจ” ผ่านความพึงพอใจส่วนบุคคลที่มาจากความเป็นกลุ่มก้อนเดียวกัน ผูกพันกัน ตลอดจนมีประสบการณ์ร่วมกัน ในฐานะ “เด็กไกลบ้าน” ด้วยกัน และมีบทบาทสำคัญในการดำรงชีพของสมาชิกในเครือข่ายทางสังคม ซึ่งจักได้กล่าวถึงต่อไป

ระเบียบวิธีวิจัย (research methodology)

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) มีหน่วยวิเคราะห์ (unit of analysis) ในระดับปัจเจกบุคคล เก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แนวทางการสัมภาษณ์ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) ที่เป็นแรงงานนักเรียนไทยในออสเตรเลีย (แรงงานไทย-ออส) จำนวน 18 คน ซึ่งทำงานในนครซิดนีย์ ประเทศออสเตรเลีย ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีแรงงานไทย-ออสทำงานอยู่เป็นจำนวน

มาก คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้วยวิธีบอกต่อ (snowball technique) โดยมีเกณฑ์ (criteria) ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 3 ประการ ประกอบด้วย 1) เป็นแรงงานนักเรียนไทยที่เข้าประเทศออสเตรเลียผ่านวีซ่านักเรียนเท่านั้น 2) เป็นแรงงานนักเรียนไทยที่เรียนหนังสือและทำงานในประเทศออสเตรเลียมาแล้วไม่น้อยกว่า 3 เดือน และ 3) เป็นแรงงานนักเรียนไทยที่ยังไม่ได้สิทธิการเป็นพลเมืองออสเตรเลีย

สำหรับเหตุผลของการเลือกใช้วิธีการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้วยวิธีบอกต่อนี้ เนื่องจากการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีความเหมาะสมกับการศึกษาเครือข่ายทางสังคม เพราะช่วยให้ผู้วิจัยมองเห็นภาพการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายทางสังคมของแรงงานไทย-ออส โดยตรงอีกทั้งยังช่วยให้ผู้วิจัยสามารถตรวจสอบข้อมูลย้อนกลับระหว่างผู้ให้ข้อมูลสำคัญแต่ละคนได้อีกด้วย นอกจากนี้ การเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้วยวิธีการนี้ ยังนับว่ามีความเหมาะสมต่อการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม (Social Network Analysis: SNA) อีกด้วย (Wasserman & Faust, 1999; Chamaratana, 2016, p. 273)

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยดำเนินการด้วยตนเอง ผ่านการสื่อสารออนไลน์ เช่น การโทรศัพท์ผ่านโปรแกรม We Chat และ Skype และการสนทนาผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ Facebook และ Line ดำเนินการเก็บข้อมูลระหว่างเดือนมีนาคม 2558 - พฤษภาคม 2559 รวมระยะเวลา 15 เดือน นอกจากนี้ผู้วิจัยยังมีโอกาสได้เดินทางไปยังประเทศออสเตรเลียเพื่อสัมภาษณ์เพิ่มเติมกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญและสังเกตการณ์การทำงานของแรงงานไทย-ออส ระหว่างวันที่ 24-26 กรกฎาคม 2558 อีกด้วยในการเริ่มต้นเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้แนะนำตัว พร้อมชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัยรวมถึงผลที่จะได้จากการวิจัย เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเข้าใจและทราบถึงเป้าหมายของการวิจัยครั้งนี้ พร้อมให้คำรับรองว่าจะมีการเก็บข้อมูลของกลุ่มเป้าหมายอย่างเป็นความลับ และนำข้อมูลไปใช้เพื่อการศึกษาวิจัยในครั้งนี้เท่านั้นจากนั้นเมื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญอนุญาตให้สัมภาษณ์แล้วจึงลงมือทำการสัมภาษณ์ โดยใช้เวลาประมาณ 20-30 นาทีต่อครั้ง

เมื่อเสร็จสิ้นการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้สอบถามรายชื่อเพื่อนที่เป็นแรงงานไทย-ออส ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ผ่านการสัมภาษณ์แล้ว ซึ่งคาดว่าจะเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ โดยขอให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ผ่านการสัมภาษณ์แล้ว แนะนำเพื่อนนายหน้าที่ตนเองรู้จักเพื่อทำการสัมภาษณ์เป็นรายต่อไป

สำหรับการตรวจสอบความตรง (validity) และความเที่ยง (reliability) ของข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้วิธีการไตรภาคีแบบต่างแหล่งข้อมูล (data source triangulation) กระทำโดยการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลในหลายแหล่งข้อมูลกระจายกันไปตามพื้นที่ทำงานในนครชิตินีย์ และประเภทของงานที่แรงงานไทย-ออส ปฏิบัติอยู่

การประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัย เริ่มด้วยการตรวจสอบข้อมูลที่ได้ทุกวัน จากนั้นทำการจัดระบบของข้อมูลด้วยการจำแนกและจัดข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่ตามประเด็นที่ศึกษาแล้วจัดพิมพ์ข้อมูลลงเครื่องคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรม Microsoft Word จากนั้นจึงโอนข้อมูล (assigning) เข้าสู่โปรแกรม ATLAS.ti โดยทำการกำหนดหมายเลขบรรทัดข้อมูล คัดเลือกข้อความสำคัญ (quotations) ลงรหัสข้อมูล (coding) จัดหมวดหมู่และเชื่อมโยงความสัมพันธ์ (Networking) นำไปสู่การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) เพื่อแยกแยะ ติความ เปรียบเทียบ หาความสัมพันธ์และแบบแผนในปรากฏการณ์ เพื่อสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Srisantisuk, 2007 cited in Chamaratana, 2016, p. 274) ในประเด็นที่ตั้งไว้ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา

อนึ่ง เพื่อให้เป็นไปตามแนวทางของกรอบจริยธรรมการวิจัย ชื่อของแรงงานไทย-ออส และชื่อสถานที่บางแห่งที่ใช้ในการนำเสนอเป็นชื่อสมมติทั้งสิ้น

ผลการวิจัย

ในการนำเสนอผลการวิจัยแบ่งออกเป็นสองส่วนประกอบด้วย 1) ข้อมูลทั่วไปและเครือข่ายทางสังคมของแรงงานไทย-ออส และ 2) บทบาทของเครือข่ายทางสังคมที่มีต่อการดำรงชีพของแรงงานไทย-ออส โดยมีรายละเอียด ดังนี้

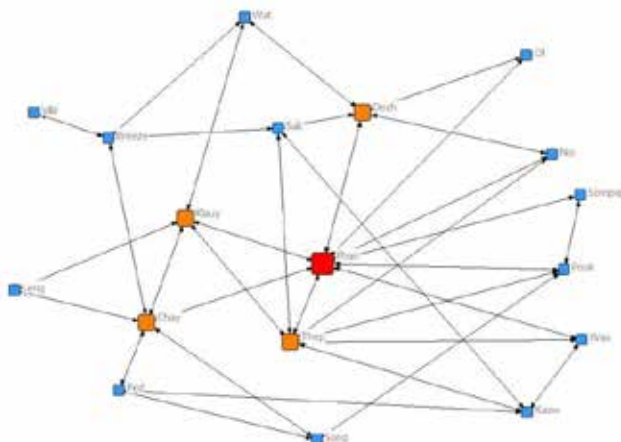
1. ข้อมูลทั่วไปและเครือข่ายทางสังคมของแรงงานไทย-ออส

จากการสัมภาษณ์แรงงานไทย-ออสทั้ง 18 คน พบว่าเป็นแรงงานชาย จำนวน 10 คน และหญิง จำนวน 8 คน มีอายุระหว่าง 24–37 ปีภูมิลำเนาส่วนใหญ่มาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 10 คน รองลงมา คือ ภาคกลาง 6 คน และภาคเหนือ 2 คน โดยทั้งหมดยังมีสถานะเป็นนักเรียน (student) ตามหนังสืออนุญาตเข้าเมือง (visa) โดยส่วนใหญ่เป็นการศึกษาแบบฝึกอาชีพหรืออาชีวศึกษา (vocational training or education) และการเรียนภาษาอังกฤษ (general English course) โดยมีแรงงานไทย-ออส 5 คนที่ยังเรียนภาษาอยู่ ส่วนอีก 13 คน กำลังเรียนประกาศนียบัตรธุรกิจ (diploma of business) และประกาศนียบัตรการท่องเที่ยว (diploma of tourism) ซึ่งเป็นเหมือน “ยันต์กันผี” ในการรักษาสถานะ “นักเรียน” ของตนเอาไว้ โดยส่วนใหญ่ใช้เวลาเรียนเพียงสัปดาห์ละ 2 - 3 วัน ด้านภูมิหลังทางการศึกษา พบว่า แรงงานไทย-ออส เกือบทั้งหมดสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรีจากสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย ในหลากหลายสาขา เช่น ครุศาสตร์ วิทยาการจัดการ พัฒนาชุมชน เกษตรศาสตร์ มีเพียง 2 คนเท่านั้นที่สำเร็จการศึกษาในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) ในสาขาการบัญชี สำหรับวิธีการเดินทางย้ายถิ่นของแรงงานไทย-ออส กลุ่มนี้ ส่วนใหญ่เดินทางผ่านบริษัทบริการจัดหาสถานศึกษา โดยมีค่าใช้จ่ายในการเดินทางอยู่ระหว่าง 100,000–300,000 บาท ส่วนใหญ่เดินทางมาต่างประเทศเป็นครั้งแรก ยกเว้น “เทพ” และ “ปาน” ที่เข้ามาทำงานในออสเตรเลียด้วยวีซ่านักเรียนเป็นรอบที่ 2 และ 3 ตามลำดับ ส่วนใหญ่มาใช้ชีวิตในออสเตรเลียมากกว่า 1 ปีแล้ว ยกเว้น “วิลลา” ที่เพิ่งมาถึงออสเตรเลีย 6 เดือน และเพิ่งเข้าร่วมเป็นสมาชิกของเครือข่ายทางสังคมนี้ผ่าน “บริษัท” ที่เป็นเพื่อนร่วมชั้นเรียนประกาศนียบัตรธุรกิจ ณ สถาบันแห่งหนึ่ง ชานนครซิดนีย์ งานส่วนใหญ่ของแรงงานไทย-ออสมักเป็นงานระดับล่างที่คนท้องถิ่นไม่ทำ ได้แก่ พนักงานทำความสะอาด พนักงานบริการในร้านอาหาร คนงานรับจ้างทั่วไปในตลาด ดีขึ้นมาน้อยได้แก่ผู้ช่วยควบคุมระบบจอดรถของห้างสรรพสินค้า แทบทุกคน

จะมีงานในมือ 2-3 แห่ง เนื่องจากระบบการจ้างงานในออสเตรเลียสำหรับแรงงานเหล่านี้จะคิดเป็นรายชั่วโมง โดยมีอัตราระหว่าง 12-25 ดอลลาร์ออสเตรเลียต่อชั่วโมง ขึ้นอยู่กับลักษณะงาน โดยงานที่ได้ค่าแรงต่ำสุด คือ งานรับจ้างทั่วไปในตลาด ได้รับค่าจ้าง 12-14 ดอลลาร์ออสเตรเลียต่อชั่วโมง ส่วนงานที่ได้ค่าตอบแทนสูงสุด คือ ผู้ช่วยควบคุมระบบจราจร ซึ่งได้ค่าจ้างสูงถึงชั่วโมงละ 25 ดอลลาร์ออสเตรเลีย และมักได้ “กะ” หรือช่วงเวลาทำงานยาว 4-6 ชั่วโมง แต่ก็ต้องแลกมาด้วยความสามารถทางภาษาที่นายจ้างจะเลือกผู้ที่สามารถสื่อสารภาษาอังกฤษในระดับดีและมีความสามารถทางคอมพิวเตอร์ ดังนั้น จึงมีเพียงแรงงานไทย-ออสเพียงรายเดียวที่ได้งานนี้

เมื่อพิจารณาถึงแนวคิดเครือข่ายทางสังคม (social network) ที่เป็นชุดของความเกี่ยวพัน (knit) และผูกพัน (ties) ระหว่างกันของปัจเจกบุคคลซึ่งประกอบกันขึ้นเป็นกลุ่มในรูปแบบต่าง ๆ บนพื้นฐานของการรับรู้และการตัดสินใจในการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน โดยการเกี่ยวพันกันของคนในสังคมจะสะท้อนภาพระดับความเข้มข้นของเครือข่าย กล่าวคือ ในกรณีบุคคลที่มีคนรู้จักมากหรือมีความสัมพันธ์กับคนจำนวนมาก แสดงว่าบุคคลนั้นมีเครือข่ายของความเกี่ยวพันที่หนาแน่น (density knit) ซึ่งตรงกันข้ามกับบุคคลที่รู้จักกับคนอื่นน้อย แสดงว่าบุคคลนั้นมีเครือข่ายของความเกี่ยวพันที่หลวม (loosely knit) (Wasserman & Faust, 1999) เช่นเดียวกับรูปแบบของเครือข่ายทางสังคมของแรงงานไทย-ออส ที่พบว่า เป็นเครือข่ายแบบไม่เป็นทางการ กล่าวคือ เกิดจากการรวมตัวกันในระดับปัจเจกบุคคลของแรงงานไทย-ออส ในฐานะคนรู้จักกัน ไม่ได้เกิดจากการจัดตั้งขององค์กร หรือสถาบันแต่อย่างใด การเกาะเกี่ยวภายในเครือข่ายเป็นไปอย่างหลวม ๆ (loose linking) ซึ่งมักปรากฏในรูปแบบของคนรู้จักกันเพื่อนที่เคยเรียนหนังสือด้วยกันมาก่อน หรือมีกิจกรรมทางสังคมร่วมกัน มีลักษณะเป็นเครือข่ายระดับเดียวและมีการเชื่อมโยงครอบคลุมทั้งเครือข่ายผ่านเครือข่ายทางสังคมย่อย ที่รวมกันเป็นกลุ่มรับงานหรือทำงานร่วมกัน และมีการประสานผลประโยชน์ประกอบด้วย 1) กลุ่มของ “ปาน” ที่มีสมาชิกสำคัญ ประกอบด้วย “เดช” “น้อย”

“ออย” “หวาน” และ “สมภพ” 2) กลุ่มของ “เดช” ที่มีสมาชิกสำคัญ ประกอบด้วย “น้อย” “วัฒน์” “ศักดิ์” และ “ออย” 3) กลุ่มของ “เทพ” ที่มีสมาชิกสำคัญ ประกอบด้วย “หวาน” “แก้ว” “น้อย” “ศักดิ์” และ 4) กลุ่มของ “ชาย” และ “กล้วย” ที่มีสมาชิกสำคัญ ประกอบด้วย “เปิด” “สอง” “เล้ง” และ “วัฒน์” ในระยะเริ่มต้น ก่อนจะมี “บรีช” เข้ามาสมทบเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งคนหลังจากการขยายตัวของเครือข่ายทางสังคมดังภาพจำลองเครือข่ายทางสังคมของแรงงานไทย-ออส ทั้ง 18 คน ที่แสดงในภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 แบบจำลองเครือข่ายทางสังคมของแรงงานไทย-ออส

2. บทบาทของเครือข่ายทางสังคมที่มีต่อการดำรงชีพของแรงงานไทย-ออส

บทบาทของเครือข่ายทางสังคมต่อการดำรงชีพของแรงงานไทย-ออส สามารถจำแนกเป็น 3 ด้าน คือ บทบาทต่อการปรับตัวในการใช้ชีวิตประจำวัน บทบาทในการช่วยเหลือด้านการทำงาน และบทบาทการให้คำปรึกษาด้านการเรียนรู้

2.1 บทบาทต่อการปรับตัวในการใช้ชีวิตประจำวันมักอยู่ในรูปของการให้คำแนะนำเกี่ยวกับการดำรงชีวิตในนครใหญ่อย่างซิดนีย์ ตั้งแต่การหา “ที่พัก” ที่มีราคา ค่าเช่าถูกลงจากที่บริษัทจัดหาสถานศึกษาได้ประสานไว้ให้ตั้งแต่ต้น และความต้องการที่จะมีเพื่อนร่วมห้องที่ช่วยกันออกค่าเช่าที่แสนแพงในเมืองที่ได้ชื่อว่ามีค่าครองชีพที่สูงลำดับต้น ๆ ของโลกในปัจจุบัน รวมถึงความต้องการเจอคนที่พูดคุยกันอย่างเข้าใจ เข้าใจ ส่วนใหญ่แล้วแรงงานไทย-ออส ที่แม้จะเป็นนักเรียนไทยที่มีวิวุฒิและคุณวุฒิพอสมควรแล้ว แต่ก็มักประสบปัญหาเรื่องการปรับตัวเข้ากับเพื่อนร่วมห้องที่เป็นชาวต่างชาติ ต่างวัฒนธรรม เช่นในกรณีของ “ปาน” ซึ่งเล่าว่า

“....ในปีแรกที่มาอยู่ที่นี้ เป็นช่วงที่ลำบากใจมากครับ เพราะเรายังเด็ก มาเจอต่างถิ่นที่ไม่ได้มีแค่ฝรั่ง แต่มีทั้งแขก ทั้งจีน ทั้งญี่ปุ่น แล้วก็ละติน สำเนียงฟังยากอยู่แล้ว แถมมาเจอคนเห็นแก่ตัวอีกมันเขิงมากครับ...เจอญี่ปุ่นนอนห้องติดกัน มันไม่มีความเกรงใจเลยครั้นนอนกรนเสียงดัง คุย Skype ก็เสียงดัง แถมยังดันชอบร้องเพลงตอนเช้า ๆ เสื้อผ้ามันใส่แล้วก็กองระเกะระกะเต็มบ้านไปหมด เมื่อก่อนผมเชื่อว่าคนญี่ปุ่นเป็นคนสะอาดเรียบร้อย แต่มาเจอไอ้นี้ผมเปลี่ยนความคิดทันที...” (Pan, 2015)

การดำรงชีวิตของแรงงานไทย-ออส ในฐานะคนต่างถิ่นต่างวัฒนธรรมกับคนในท้องถิ่นชาวออสเตรเลีย รวมทั้งกับแรงงานย้ายถิ่นชนชาติอื่นที่มีอยู่ไม่น้อย ทำให้หลายคนประสบปัญหาการตื่นตระหนกทางวัฒนธรรม (culture shock) โดยเฉพาะในเรื่องของ “ภาษา” ซึ่งนับเป็นปัญหาสำคัญลำดับต้น ๆ ของแรงงานนักเรียนไทย แต่ส่วนใหญ่จะสามารถปรับตัวได้เร็วเพราะสถานการณ์บังคับ และการมีเพื่อนชาวต่างชาติคอยให้กำลังใจ และช่วยแก้ไขคำพูดในการสนทนา อย่างไรก็ตาม บทบาทของเครือข่ายทางสังคมของแรงงานไทยออสในกรณีนี้ มักปรากฏในกรณีของ

เครือข่ายย่อยที่มีความสนิทสนมจนสามารถที่จะคุยกันได้หลายเรื่อง รวมทั้งข้อด้อยทางภาษา ที่จำเป็นต้องได้คนที่เป็นคน “กันเอง” ที่สามารถบอก เตือน และแนะนำกันได้

นอกจากการปรับตัวในชีวิตประจำวันข้างต้น ยังมีเรื่องใหญ่ออย่าง “อาหารการกิน” ของผู้ไกลบ้าน ที่แม้ว่าในนครชิตินี้จะมีร้านอาหารไทย และร้านขายของชำที่มีสินค้าไทยเป็นจำนวนมาก แต่สนนราคาที่ต้องจ่ายไปแลกกับรสชาติอาหารไทยที่ถวิลหาที่สูงเกินกว่าแรงงานไทย-ออส จะทำได้ เพราะอาจต้องแลกด้วยค่าแรงงานเกือบสองชั่วโมงสำหรับผัดกะเพราไก่ไข่ดาวสักจาน ทำให้แรงงานไทย-ออส ส่วนใหญ่จะใช้วิธีการหุงข้าวและทำอาหารกินกันในช่วงสุดสัปดาห์ที่เป็นมือใหญ่ประจำสัปดาห์ ส่วนวันธรรมดาที่เวลาบีบรัดมากอาศัยบะหมี่กึ่งสำเร็จรูปเป็นหลัก ดังนั้น บทบาทของเครือข่ายทางสังคมนอกจากจะเป็นการร่วมกัน “หาอยู่” แล้ว พวกเขายังร่วมกัน “หากิน” ด้วยกันอีกด้วย นอกจากนี้ยังมีภาพของการให้คำแนะนำกับผู้มาใหม่ว่ามีร้านค้าในย่านใดที่มีอาหารหรือวัตถุดิบในการประกอบอาหารราคาถูก ทั้งนี้ ตัวอย่างร้านขายของและสินค้าไทยที่เป็นที่นิยมของแรงงานไทย-ออส

บทบาทของเครือข่ายทางสังคมของแรงงานไทย-ออส ไม่ได้มีเพียงเรื่องการอยู่ การกิน หรือเรื่องภาษาเท่านั้นหากแต่ยังรวมไปถึง “การจัดการความรู้สึก” ของตนด้วย เนื่องจากการไปอยู่ในถิ่นที่ไม่ใช่บ้านเกิดเมืองนอน มีความแตกต่างของวัฒนธรรมและห่างไกลจากคนใกล้ชิด หลายคนประสบปัญหา “การคิดถึงบ้าน” (home sick) จนคิดจะเลิกกลางคัน และมีที่กลับไปแล้วก็ขอกลับมาลองสู้อยู่ใหม่ในครั้งที่สองและสาม บทบาทของเครือข่ายทางสังคมในกรณีนี้ คือ การช่วยให้กำลังใจกันและกันผ่านการพูดจา การเขียนข้อความ (post) ให้กำลังใจ หรือการตอบ (comment) ให้กำลังใจผ่านสื่อสังคมออนไลน์อย่าง Facebook ก็เป็นอีกบทบาทสำคัญในการประคับประคองจิตใจของเพื่อนในเครือข่ายให้มีแรงใจจะสู้ต่อไป

บทบาทของการใช้สื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ (social media) เป็นเครื่องมือในการปรับตัวและดำรงชีวิตในมหานครชนิดนี้ของแรงงานไทย-ออส แล้ว เครือข่ายทางสังคมดังกล่าวยังถูกใช้ในการเรียนและการทำงานที่จะกล่าวถึงในลำดับต่อไป

2.2 บทบาทในการช่วยเหลือด้านการทำงาน นับว่าเป็นบทบาทที่สำคัญที่สุดของเครือข่ายทางสังคมนี้ ดังเช่นผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายที่อาศัยกรอบการวิเคราะห์ของ Wasserman and Faust (1999) ที่ชี้ชัดว่าเครือข่ายทางสังคมนี้มีพื้นฐานของการแลกเปลี่ยนเชิงผลประโยชน์เป็นหลัก อย่างไรก็ตามบนผลประโยชน์ด้านการทำงานเครือข่ายทางสังคมนี้ก็ได้นำมาแสดงให้เห็นถึงการแลกเปลี่ยนทั้งที่สมดุลและไม่สมดุล ซึ่งอาศัยพื้นฐานความสัมพันธ์ส่วนตัวเป็นหลัก ดังนั้นในการพิจารณาถึงบทบาทของเครือข่ายทางสังคมในการช่วยเหลือด้านการทำงานจึงจำเป็นต้องพิจารณาทั้งในระดับความสัมพันธ์แบบคู่ความสัมพันธ์ และแบบเครือข่ายความสัมพันธ์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อพิจารณาในระดับความสัมพันธ์แบบคู่ความสัมพันธ์ คือระหว่างคู่แรงงานไทย-ออส (สองราย) พบว่า เป็นพื้นฐานสำคัญของการชักจูงเครือข่ายทางสังคมนี้ และมักเริ่มจากการให้ข้อมูลแหล่งงานแก่เพื่อนผู้แสวงหาข้อมูลในการทำงาน อาจอยู่ในรูปของการสนทนาปากต่อปาก หรือการแชร์ข้อมูลผ่านสื่อสังคมออนไลน์ โดยเฉพาะ Facebook เพื่อให้เพื่อนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้โดยตรง ดังเช่นคำบอกเล่าของ “เทพ” ที่ว่า

“...เรื่องการบอกงานให้กันของคนไทยที่นี้เป็นเรื่องปกติครับ บางทีเดินไปย่านไทยทาวน์ [Thai Town] ผ่านร้านอาหารไทย เจอป้ายรับสมัครงานก็ถ่ายรูปส่งให้กันแล้ว หรือบางทีเราไปเจอในเฟส ก็แชร์ในเฟสเราไปเลย จะได้เห็นกันหลายๆ คน แต่ถ้าเรามีหมายตาไว้ให้ใคร เราก็คะส่งลิงค์ [URL Link] ผ่านไลน์ไปหาเพื่อนเลย...” (Thep, 2015)

การช่วยเหลือด้านการทำงานในระดับความสัมพันธ์แบบคู่ความสัมพันธ์
ในเครือข่ายทางสังคมของแรงงานไทย-ออส อีกลักษณะหนึ่ง คือ การนำพาไปสู่
การทำงาน มักพบในรูปแบบของการที่แหล่งงานที่มีแรงงานไทย-ออสทำงานอยู่ มีความ
ต้องการแรงงานเพิ่มเติม จึงสอบถามมาที่แรงงานไทย-ออส เพื่อให้ช่วยหาแรงงานมา
ทำงานเพิ่ม ในส่วนนี้แรงงานไทย-ออส จะชอบมากเพราะได้โอกาสที่จะพาเพื่อนของตน
เข้าถึงงาน และยังเป็นการสร้างพื้นที่เชิงอำนาจในที่ทำงานตนเองด้วย เนื่องจากแรงงาน
ไทย-ออสเชื่อว่าหากมีจำนวนคนไทยเพิ่มเติมมากขึ้นในที่ทำงาน แรงงานจากชาติอื่น
เกรงใจ ด้วยความที่มีจำนวนคนมากกว่า

เมื่อพิจารณาในระดับความสัมพันธ์แบบเครือข่ายความสัมพันธ์ คือระหว่าง
แรงงานไทย-ออส ที่เริ่มสร้างเครือข่ายทางสังคมในระดับเครือข่ายย่อย โดยมักเป็น
ระยะที่เรียกว่าการประสานผลประโยชน์ โดยรูปแบบของการประสานผลประโยชน์
ดังกล่าว มักเป็นไปในรูปของการเป็นหุ้นส่วนการทำงาน โดยส่วนใหญ่จะเป็นการจับ
กลุ่มรวมตัวกันรับงานที่ต้องการกำลังคน 4-5 คน เพื่อทำภารกิจบางอย่าง เช่น การทำ
ความสะอาดอาคารหรือบ้านเรือนที่อยู่นอกเหนือจากงานประจำ การรับจ้างขนของ
ย้ายบ้าน โดยแรงงานไทย-ออส “คนกลาง” จะเป็นตัวตั้งตัวตีในการดำเนินการ ทั้งการ
เจรจาต่อรองเรื่องค่าตอบแทน และขอบเขตการทำงาน ก่อนจะนำมาแจกแจงอธิบายให้
เพื่อนสมาชิกรับทราบ และแบ่งปันผลประโยชน์ในที่สุด ดังคำบอกเล่าของ “หวาน”
ที่อยู่ในกลุ่มของ “เทพ” ที่มีสมาชิกคนอื่น ประกอบด้วย “น้อย” “ศักดิ์” และ “แก้ว”
โดยเธอเล่าให้ฟังถึงการเป็นหุ้นส่วนธุรกิจเล็ก ๆ ของพวกเธอว่า

“...หวานรู้จักกับพี่เทพผ่านพี่ป่านที่เป็นลูกอา ตอนนั้นแหกคอกไป
ช่วยทำงานคลีน [Cleaning - งานทำความสะอาด] หวานเองก็เคย
ช่วยพี่ป่านทำบ่อยๆ เลยสบายมาก แถมงานของพี่เทพมักจะอยู่ใกล้
บ้านหวานที่ไม่ได้อยู่ในเมือง เลยชอบไปทำงานกับแก...ชอบที่

แกแฟร์ตี้คะ ได้เท่าไรก็บอกตรง ๆ ไม่มีหักหัวคิว หลายครั้งอยู่พวก
เราสามสี่คนรับจ๊อบทำคลีนบ้านหลังใหญ่่นอกเมือง ก็ออกเงินซื้อ
อุปกรณ์ น้ำยงน้ำยาต่างๆ ค่าน้ำมันรถที่เติมน้ำมันที่แพงก็ออกกัน...”

(Wan, 2015)

นอกจากนี้ บทบาทของเครือข่ายทางสังคมของแรงงานไทย-ออส ในการ
ช่วยเหลือด้านการหางาน ยังมีอีกลักษณะหนึ่งที่สำคัญ คือ การให้คำปรึกษาในการ
ทำงานทั้งในเรื่องเทคนิคและวิธีการทำงาน ข้อควรระวังระวังในการทำงาน ลักษณะ
ของนายจ้างแต่ละคน เหตุการณ์ไม่คาดฝันที่อาจเกิดขึ้นระหว่างการทำงาน ตลอดจน
เทคนิคในการเจรจาต่อรองค่าจ้าง ซึ่งไม่สามารถมีบทบัญญัติที่แน่นอนได้ เนื่องจาก
สภาพการทำงานแบบ “ได้ดิน” ของแรงงานไทย-ออส ที่ทำในฐานะงานนอกเวลาเรียน
ทำให้อัตราค่าจ้างนั้นต่ำกว่ากฎหมายกำหนด ดังนั้น จึงมีความจำเป็นต้องใช้คำแนะนำ
จากเพื่อน รวมไปถึงอาศัยการเข้าถึงงานผ่านเครือข่ายทางสังคมที่สามารถต่อรองกับ
นายจ้างได้ในบางกรณี เช่น การต่อรองขอค่าใช้จ่ายเพิ่มกรณีมีการทำงานนอกเหนือจาก
ข้อตกลง การขอสนับสนุนเรื่องการเดินทางจากนายจ้าง เป็นต้น

2.3 บทบาทในการให้คำปรึกษาด้านการเรียนแม้ว่าจะไม่ใช่เรื่องหลัก
ดังเช่นกรณีของบทบาทด้านการปรับตัวเพื่อดำรงชีพ และการทำงานที่กล่าวในข้างต้น
แต่ก็นับว่ามีความสำคัญไม่น้อย เนื่องจากสถานะการเป็น “นักเรียน” ของบรรดา
แรงงานเหล่านี้เป็นเสมือน “ยันต์กันผี” ที่คอยคุ้มครองตนเองในพำนักอาศัยในถิ่น
ปลายทางอย่างมหานครชนิดนี้ได้อย่างราบรื่น

บทบาทของเครือข่ายทางสังคมของแรงงานไทย-ออส ในเรื่องนี้มักเริ่มต้นที่
การให้คำแนะนำถึงกระบวนการศึกษาเล่าเรียน ตามระบบของประเทศออสเตรเลีย
ที่นักเรียนไทยที่ใช้บริการของบริษัทจัดหาสถานศึกษาต่างได้รับการแนะนำมาแล้ว
ตั้งแต่การเริ่มกระบวนการหาสถานที่เรียน อย่างไรก็ตามเกือบทั้งหมดไม่ได้มีความเข้าใจ

ในระบบการศึกษาของประเทศออสเตรเลีย ที่มีความซับซ้อนและต่างจากระบบของประเทศไทย โดยเฉพาะ “ด่านแรก” อย่างเรื่องการเรียนภาษาอังกฤษ เพื่อให้สอบผ่านในระดับที่เข้าศึกษาต่อในสถาบันการศึกษาที่หมายตาไว้

ส่วนใหญ่แรงงานไทย-ออส ที่มาออสเตรเลียในครั้งแรกจะมีความปรารถนาที่จะเรียนหนังสือก่อนแล้วจึงมองหาช่องในทำงานไปด้วย แต่เมื่อเข้าสู่สถานการณ์จริง โดยเฉพาะด่านแรกที่ผ่านได้อย่างยากเย็นแสนเข็ญ มีบางรายที่ต้องเรียนภาษาในหลักสูตรเดิมซ้ำกันถึง 3 รอบ และนำมาซึ่งการที่ต้องชำระค่าเรียนในส่วนที่เกินจากบริการของบริษัทจัดหาสถานที่เรียน ทำให้นักเรียนไทยที่ตกอยู่ในสถานการณ์เช่นนี้ต้องหาทางสร้างรายได้แก่ตนเอง เพื่อนำมาชำระค่าเรียนซ้ำชั้นในห้องเรียนภาษานั้นเอง ทำให้ในเวลาต่อมานักเรียนไทยหลายคนเริ่มเปลี่ยนเป้าหมายของตนจากการเรียนก่อนค่อยทำงาน ไปสู่เป้าหมายที่ต้องการทำงานก่อนค่อยเรียน เป็นเหตุให้แรงงานไทย-ออสส่วนใหญ่ไม่ประสบความสำเร็จในการเรียน แต่กลับสามารถเก็บสะสมเงินรายได้เป็นจำนวนมาก สามารถส่งกลับไปจุนเจือครอบครัวที่ประเทศไทยได้ด้วย

ในกรณีนี้แรงงานไทย-ออส ผู้มาใหม่จึงมักได้รับการแนะนำจากรุ่นพี่คนไทย โดยเฉพาะบทบาทของแรงงานไทย-ออส “คนกลาง” ที่เป็นผู้มีประสบการณ์ช่วยแนะนำเรื่องกระบวนการเรียนทั้งในชั้นเรียนภาษา และชั้นเรียนระดับประกาศนียบัตร นอกจากนี้ยังมีบทบาทของการดูแลกันระหว่างเรียน เช่น การจดบันทึกเนื้อหาที่แรงงานไทย-ออส บางคนขาดเรียนเนื่องจากติดทำงานหรือเหตุผลอื่น เพื่อนำไปให้ศึกษาด้วยตนเอง การแนะนำเรื่องการทำการบ้านที่มีกวดฝึเพื่อนที่มีความสามารถด้านการเรียนสูงกว่าผู้อื่นคอยแนะนำ หรืออาจให้ยืมงานมาลอกคำตอบเลยก็มี

ในระยะต่อมา เป็นช่วงเวลาที่เป็นขั้วตายเป็นเรื่องการเรียนและสถานการณ์เป็นนักเรียนของแรงงานไทย-ออส นั่นคือการสอบเพื่อเลื่อนระดับการเรียนภาษา หรือสอบเพื่อให้ได้คะแนนตามเกณฑ์พอที่จะเข้าเรียนในระดับประกาศนียบัตร ทำให้เครือข่ายทางสังคมเข้ามาทำบทบาทโดยเฉพาะเรื่องการเตรียมตัวสอบ ผ่านการนัดหมายกันตัว

ข้อสอบ การแก้งข้อสอบโดยใช้ข้อมูลชุดคลังข้อสอบที่สมาชิกบางรายไปสืบเสาะหามาได้รวมไปถึงแนะนำวิธีการตอบคำถามในกรณีเข้าตาจนในการสอบ และสุดท้ายคือการให้กำลังใจซึ่งกันและกันทั้งต่อหน้า และผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ดังคำบอกเล่าของ “วัฒน์” ที่เล่าให้ฟังว่า

“...ผมว่าพวกเราเป็นคนหัวอกเดียวกันครับ ภายนอกคนที่เมืองไทยอาจเห็นว่าเราโคตรดีได้เป็นนักเรียนนอก บางคนถ้ายูทูบอัพเฟซหน้า โอเปร่าเฮาส์ เพื่อน ๆ ที่เมืองไทยกดไลค์ [Like – การแสดงความชื่นชอบผ่าน Facebook] เป็นร้อย แต่จะรู้ไหมว่าพวกเรามีสภาพจริง ๆ อย่างไร...ยังดีที่มีเพื่อน ๆ พี่ ๆ คอยช่วยเหลือ คอยให้กำลังใจกันไป...”
(Wath, 2015)

ในประเด็นสุดท้ายสำหรับบทบาทของเครือข่ายทางสังคมของแรงงานไทย-ออส ในการให้คำปรึกษาด้านการเรียน ผู้วิจัยพบว่าเป็นการแก้ไขปัญหาเรื่องการเรียน โดยเฉพาะกรณีที่ประสบปัญหาในขณะที่เรียน เช่น มีปัญหากับอาจารย์ผู้สอนหรือเพื่อนร่วมชั้นเรียน ปัญหาการปรับตัวเข้ากับระบบการเรียนการสอนของออสเตรเลีย และความไม่เข้าใจหรือความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนกับเนื้อหาของสัญญาที่ทำกับบริษัทจัดหาสถานศึกษา ส่วนใหญ่แรงงานไทย-ออส จะอาศัยเครือข่ายทางสังคม โดยเฉพาะตัวแรงงานไทย-ออส “คนกลาง” เป็นผู้ให้คำแนะนำ หาทางเลือกในการแก้ไขปัญหา และการลงมือแก้ไขปัญหา

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากที่กล่าวมาทั้งหมดในช่วงต้น สรุปได้ว่า เครือข่ายทางสังคมของแรงงานไทย-ออส เป็นเครือข่ายทางสังคมแบบไม่เป็นทางการ เกาะเกี่ยวกันอย่างหลวม ๆ ผ่านการประสานผลประโยชน์ระหว่างสมาชิก ร่วมกับการสร้างความสัมพันธ์ฉัน

มิตรสหาย เป็นเครือข่ายระดับเดียวที่มีการเชื่อมโยงครอบคลุมทั้งเครือข่าย ส่วนบทบาทของเครือข่ายทางสังคมที่มีต่อการดำรงชีพของแรงงานไทย-ออส สามารถแบ่งได้เป็น 3 ด้านสำคัญ ประกอบด้วยบทบาทที่มีต่อการปรับตัวในการใช้ชีวิตประจำวัน ได้แก่ การหาที่พัก อาหารการกิน การปรับตัวด้านภาษา และการจัดการความรู้สึกจากการตื่นตระหนกทางวัฒนธรรม บทบาทในการช่วยเหลือด้านการทำงาน ได้แก่ การให้ข้อมูลแหล่งงาน การนำพาไปสู่การทำงาน การให้คำปรึกษาเรื่องการ ทำงาน และการร่วมทีมทำงาน และบทบาทในการให้คำปรึกษาด้านการเรียนรู้ ได้แก่ การให้คำแนะนำถึงกระบวนการเรียนตามระบบของประเทศออสเตรเลีย การติวข้อสอบ และการช่วยแก้ไขปัญหาระหว่างการเรียน

จากผลการศึกษาข้างต้น พบว่ามีความสอดคล้องกับการศึกษาของ Curran and Rivero-Fuentes (2003) ที่ศึกษาเกี่ยวกับเครือข่ายของผู้อพยพชาวเม็กซิกัน ที่เข้ามาทำงานในประเทศสหรัฐอเมริกาผ่านเครือข่ายทางสังคมของเครือญาติและเพื่อน สนิทงานของ Thongyu and Ayuwat (2005) ที่ทำการศึกษาเครือข่ายการย้ายถิ่นของ แรงงานต่างชาติชาวลาวที่เข้ามาทำงานในประเทศไทย งานวิจัยของ Giulietti et al., (2011) ที่ศึกษาเครือข่ายสังคมของแรงงานชาวไอร์แลนด์ที่ย้ายถิ่นสู่อังกฤษ โดยใช้ เครือข่ายทางสังคมเป็นวิธีการในการหางานทำ ตลอดจนงานวิจัยของ Fazito and Soares (2013) ที่ศึกษากระบวนการย้ายถิ่นของคนบราซิลและสหรัฐอเมริกาผ่าน เครือข่ายทางสังคม โดยงานวิจัยทั้งสี่เรื่องดังกล่าวต่างมีข้อสรุปตรงกันว่าบทบาทของ เครือข่ายทางสังคมมีผลต่อการดำรงชีพในถิ่นปลายทางทั้งในเรื่องการพำนักอาศัย โดยทั่วไป การปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ ตลอดจนการช่วยเหลือระดับประคอง ให้ผู้ย้ายถิ่นใช้ชีวิตในต่างแดนอย่างมั่นคงและปลอดภัย

จากผลการศึกษาที่ชี้ว่าเครือข่ายทางสังคมที่เกิดจากการรวมตัวอย่างหลวม ๆ ของแรงงานไทย-ออส และการร่วมกันทำงานภายในรูปแบบอย่างไม่เป็นทางการ ทำให้ ยากแก่การจัดการและให้ความช่วยเหลือหากเกิดปัญหาเกี่ยวกับการทำงานในประเทศ

ออสเตรเลีย โดยเฉพาะการคุ้มครองแรงงานจากการทำงานที่มีความเสี่ยงอันตราย สกปรก และยากลำบาก อีกทั้งในสถานะการทำงานของแรงงานไทย-ออส ดังกล่าว หาได้เป็นไปตามกฎหมายแรงงานไม่ ด้วยเหตุว่าแรงงานเหล่านี้เข้ามาเมืองมาในฐานะ “นักเรียน” หาใช่ “แรงงานย้ายถิ่น” ไม่ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าความสัมพันธ์ที่ถักทอขึ้นภายในเครือข่ายจะกลายเป็นเครือข่ายที่คอยช่วยเหลือเกื้อกูลกันอย่างเป็นธรรมชาติโดยเฉพาะการเข้าถึงแหล่งงานการทำงาน แต่ก็มีอาชญากรรมเป็นการเข้าสู่งานที่มีกฎหมายรองรับคุ้มครองได้ จึงทำให้เกิดข้อเสนอนโยบายต่อกระทรวงการต่างประเทศและกระทรวงแรงงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการกวดขันการดำเนินงานของบริษัทจัดหาสถาบันการศึกษาที่มีการแอบแฝงลักลอบจัดหางาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเรียกเก็บเงินค่าดำเนินการที่มีลักษณะเหมือน “ค่าหัว” ที่สูงถึงหลักหลายแสนบาท โดยไม่มีกฎหมายรองรับ จึงนับเป็นความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นแก่แรงงานนักเรียนไทยเหล่านี้

นอกจากนี้ จากผลการศึกษาที่พบว่าเครือข่ายทางสังคมที่มีต่อการดำรงชีพของแรงงานไทย-ออส มีบทบาทสำคัญต่อการดำรงชีพของแรงงานไทย-ออส โดยมีส่วนทำหน้าที่สำคัญใน 3 ด้านสำคัญ ทั้งการปรับตัวในการใช้ชีวิตประจำวัน การช่วยเหลือด้านการทำงาน และการให้คำปรึกษาด้านการเรียน ในฐานะเพื่อน ที่ดำรงชีวิตต่างแดนร่วมกัน เปรียบดังเป็น “หมุดยึด” ที่เชื่อมโยงกลุ่มเด็กนักเรียนไทยผู้ไกลบ้านให้เกาะเกี่ยวประสานเพื่อดูแลซึ่งกันและกัน ดังนั้น กระทรวงการต่างประเทศ โดยเฉพาะสถานเอกอัครราชทูตไทยในออสเตรเลีย ควรอาศัยกลไกความร่วมมือจากเครือข่ายทางสังคมของแรงงานไทย-ออส ในการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาเครือข่ายทางสังคมของแรงงานไทย-ออส ให้มีประสิทธิภาพในการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และเสริมแรงด้วยการให้ความรู้ผ่านเครือข่ายทางสังคมของแรงงานไทย-ออส อย่างเป็นระบบ รวมถึงผลักดันให้มีการพัฒนารูปแบบการคุ้มครองดูแลแรงงานไทย-ออส ที่สอดคล้องกับบริบทจริงที่สามารถคุ้มครองดูแลคนไทยในต่างแดนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะพวกเขานั่นก็คือคนไทยที่เป็นหน้าที่ของรัฐบาลไทยต้องดูแลเช่นกัน

References

- Ayuwat, D. and Chamaratana, T. (2013). The role of labor broker networks in setting the price of working abroad for Thai migrant workers. *Asia-Pacific Population Journal*, 28(2), 51-68.
- Boissevain, J. (1974). *Friends of friends: network, manipulators and coalitions*. Oxford: Basil Blackwell.
- Chamaratana, T. (2016). Working among “Thai-Aus”: Social networks of Thai migrant labourers in Australia. *Journal of Humanities and Social Sciences Surattthani Rajabhat University*, 8(3), 267-289. [in Thai]
- Chamaratana, T. Ayuwat, D. Knippenberg, L. & De Jong, E. (2010). Connecting the disconnected: Background, practices and motives of labor brokers in Isan, Thailand—an explorative study. *The International Journal of Interdisciplinary Social Sciences*, 5(5), 359-372.
- Chanarnupap, S. (2013). From ‘overseas student’ to ‘immigrant’: Thai skilled migration to Australia. *Kasetsart Journal (Social Science)*, 34, 514–524.
- Curran, S. R. and Rivero-Fuentes, E. (2003). Engendering migrant networks: The case of Mexican migration. *Demography*, 40(2), 289-307.
- Fazito, D. and Soares, W. (2013). *The industry of illegal migration: Social network analysis of the Brazil-US migration system*. New York: International Migration (IOM).
- Giulietti, C., Schluter, M., and Wahba, G. (2011). *Migrants and social networks: Old ideas, lasting myths and new findings*. Oslo: Institute for the Study of Labor.

- Kilduff, M. and Tsai, W. (2003). *Social networks and organizations*. London: SAGE Publication. Pan (assumed name), personal communication, July 25, 2015.
- Ritzer, G. (1992). *Sociological Theory*. (3rd ed.). New York: McGraw-Hill, Inc.
- Thailand Overseas Employment Administration. (2017). “*Statistics of Thai overseas labours*”. *Thailand Overseas Employment Administration Website*. Retrieved March 11, 2017. (<http://www.overseas.doe.go.th>)
- Thep (assumed name), personal communication, March 20, 2015.
- Thongyou, M. and Ayuwat, D. (2005). Social network of Laotian migrant workers in Thailand. *SEARC Working Papers*, 80(August), 2005.
- Wan (assumed name), personal communication, September 9, 2015.
- Wath (assumed name), personal communication, May 14, 2015.
- Wasserman, S. & Faust, K. (1999). *Social network analysis: Methods and applications* (4th ed.). New York: Cambridge University Press.